

Po třiceti letech

1 Pout' na Říp

V roce 2005, roce svých šedesátin, jsem se zúčastnil pouti na horu Říp. Organizovala ji Česká sociální demokracie, jíž jsem byl tehdy členem. Premiérem byl tehdy Vladimír Špidla, předsedou strany byl Stanislav Gross, vycházející hvězda naší politiky; byl tehdy ministrem vnitra. Na úpatí hory bylo několik stánků, od nich vedla po úbočí hory pohodlná cesta. Hemžilo se tu poutníky kteří stoupali pomalu do kopce, mezi nimi byli i cyklisté. Pod vrcholem byla chata, před níž seděl na lavičce starý muž a diskutoval s lidmi kolem. Mluvili německy. Přidal jsem se k nim a chvíli se tu zastavil. Byl to německý sociální demokrat, který si u nás koupil chalupu. Založil jakýsi časopis, který se snažil navázat dialog mezi Čechy a Němci. Říkali mu Honza. Nechal jsem mu svoji adresu a nechal si posílat časopis. Zanedlouho jsem dostal zprávu, že Honza zemřel...

Poutníci se shromáždili na rozlehlé louce pod kaplí na vrcholku hory. Na spodním konci louky byla skrumáž – Stanislav Gross byl obklopen novináři a reportéry s televizními kamerami, zatímco Vladimír Špidla vyběhl ve sportovním dresu až na vrchol hory a nikdo si ho nevšimnul¹. Již si nepamatuji, jestli tam někdo promlouval, nebo zda tam byl nějaký kulturní program. Bylo pěkné počasí, a tak se výlet podařil. Do Prahy jsem jel vlakem.

2 Rozpad Občanského fóra

Po listopadových událostech v Praze, kdy se komunisté vzdali své vedoucí úlohy², začala po celé zemi vznikat „občanská fóra“ organizace KSČ ztratily svoji dosavadní moc. Nastalo jakési „personální zemětřesení“, komunisté ve vedoucích funkcích byli nahrazováni jinými lidmi; ne vždy však byla volba šťastná. Mnozí ředitelé škol byli nahrazeni lidmi s menší kvalifikací nebo pochybným charakterem. Učil jsem na několika školách a byl svědkem snížení úrovně výuky na většině z nich. Vláda nezvyšovala učitelké platy úměrně probíhající inflaci, a tak mnozí kvalifikovaní odborníci o učitelské povolání nestáli – nemohli by uživit rodinu. Podobné to zřejmě bylo i v jiných státních institucích.

Po prvních svobodných volbách vznikla první „nekomunistická“ vláda a prezidentem se stal Václav Havel. Odchodem vedoucích osobností přestalo Občanské fórum fakticky fungovat a vznikly nové politické subjekty – Občanské hnutí a Občanská demokratická strana (ODS), založená Václavem Klausem. V čele Občanského hnutí stály některé vynikající osobnosti³, ale chyběl tu vůdce, který by dokázal oslovit veřejnost a nabídl srozumitelný program. Byla tu také skupina „osmašedesátníků“, kteří si přáli návrat do 68. roku, do doby před invazí. Byl to program „demokratického socialismu“ po vzoru Švédska. Nakonec se prosadila koncepce Václava Klause, který přišel s programem tržní ekonomiky, který čerpá z učebnice světového ekonoma. Základním pojmem je

1 Stanislav Gross byl vyučený strojevedoucí, ale toto povolání prý nikdy nedělal. Byl hvězdou parlamentu, v politice byl jako ryba ve vodě. Dotáhl to až na ministerského předsedu, avšak zapletl se do jakési korupce. Zemřel předčasně na rakovinu. Před svou smrtí přijal svátost posledního pomazání vrátil se tak do lůna církve.

2 Parlament vypustil z ústavy paragraf o *vedoucí úloze KSČ*

3 Například ekolog Josef Vavroušek nebo členové nově ustavené vlády

podle Klause „*neviditelná ruka trhu*“, která zařídí vše potřebné. Klaus však opomíjí duchovní rozměr ekonomiky – etiku a právní rámec⁴. Vedle těchto dvou subjektů se ustavily další politické strany- *KDU-ČSL („lidovci“)*, *ČSSD (sociální demokracie)* a *reformovaní komunisté (KSČM)*.

3 Rozdělení státu a privatizace

Na Slovensku byl politický vývoj odlišný – v povědomí veřejnosti tu byly jiné priority – byl to hlavně důraz na národní svébytnost; o demokratické hodnoty tu nebyl velký zájem. V povědomí Slováků byl dosud model feudální společnosti, rozdělené na „*pány*“ a „*kmány*“; české novoty přijímali s nedůvěrou. Po zdoluhavém vyjednávání o podobě federace se nakonec dohodli oba premiéři – Klaus a Mečiar na rozdělení státu. Nebylo to z právního hlediska úplně „*košer*“ ale budoucnost jim dala zapravdu. Na příkladu BREXITU vidíme, kam může vést takové referendum, kdy lidé nevědí, co vlastně chtějí.

Všichni politikové (včetně komunistů) se shodovali v tom, že centrálně řízenou ekonomiku je třeba nahradit ekonomikou tržní⁵. První vláda vyšlá z voleb se opírala o doporučení zahraničních expertů a snažila se najít pro vybrané podniky strategického partnera v zahraničí. To se podařilo jen v případě mladoboleslavské automobilky Škoda, která přešla do německého koncernu *Volkswagen*. U jiných vybraných podniků, jako Tatra, ČKD Praha nebo POLDI Kladno se to již nepodařilo. Ve volbách zvítězila přesvědčivě *ODS a Václav Klaus* se stal ministerským předsedou. Jeho koncepce upřednostňovala domácí podnikatele, a ti svou roli zpravidla nezvládli; patrně jim chyběla zkušenost a potřebné zázemí, aby obstáli v tvrdé mezinárodní konkurenci. Někdy se dostal podnik do rukou nezodpovědných jedinců, kteří podnik „*vytunelovali*“, tj. Proдали lukrativní části a zbytek nechali zkrachovat. K takovému „*podnikání*“ se paradoxně dostali ti, kdo byli oporou dosavadního režimu – vedoucí komunisté a příslušníci Státní bezpečnosti. Vznikla tak nová společenská třída „*oligarchů*“, kteří získali ekonomickou, posléze i politickou moc.

4 Politické spektrum

Tradiční dělnická strana – *sociální demokracie* – která hrála důležitou roli v mnoha západních zemích (Rakousko, Švédsko) přežila v emigraci období komunismu, ale po revoluci se dlouho nemohla uchytit. Oživil ji až tehdejší předseda parlamentu Miloš Zeman, který se stal předsedou strany a přizval ke spolupráci menší politické subjekty⁶. Když v roce 2007(?) zvítězily obě „*velké*“ politické strany (ČSSD a ODS), uzavřeli jejich šéfové tzv. „*Opoziční smlouvu*“, která umožnila jedné ze stran vládnout. Názory na tuto dohodu se různí – někteří pozorovatelé ji považují za počátek korupce: opozice se tak prý vzdala své kontrolní úlohy. Miloš Zeman ji při své prezidentské kampani hájil; prý nijak neoslabila kontrolní roli parlamentu. Politické spektrum doplňovaly menší strany s vyhraněným programem: *zelení, komunisté a lidovci*.

Zvláštní kapitolou naší politiky byla kampaň proti Jiřímu Čunkovi, který se stal v roce 2005 jako starosta Vsetína a vůdce lidovců podpředsedou vlády. Tisk přinášel denně různá obvinění, která byla

4 Pro křesťansky orientované ekonomy vyplývá právní rámec z křesťanské etiky

5 Podle vzoru západních demokracií. Nic jiného asi nepřicházelo v úvahu. Ekologie tehdy ještě „*neletěla*“, ekologické hrazby lidé nebrali vážně

6 Srovnej knihu Miloše Zemana „*Jak jsem se mýlil v politice*“.

emotivně formulována; např. „bral sociální dávky a přitom si ukládal miliony“. Ve skutečnosti šlo o přídavky na děti (má 5 dětí). Připomínalo to někdejší Hilsneriádu, proti níž tehdy vystoupil T.G.Masaryk. Patrně byl Jiří Čunek mezi zkorumpovanými politiky nezvaným hostem.

Politické strany by měly být jakousi „školou demokracie“ a vést spolu ve sněmoně dialog⁷. Pokud je strana navázána na nějakého bohatého podnikatele, je potlačena přirozená obměna členské základny a strana časem upadá. Zdá se, že je to osud „tradičních demokratických stran“ ČSSD a ODS, které jsou nyní podle vzkumů veřejného mínění na hranici vstupu do parlamentu. Novým fenoménem na politické scéně je „*Hnutí ANO*“ miliardáře Babiše, které s přehledem vede, ačkoli je jejich předseda⁸ trestně stíhán pro zneužití dotací. Jeho příznivcům to zřejmě nevadí. Opozice je příliš slabá a je rozdělena do několika stran, které spolu nekomunikují.

Jedním z hlavních požadavků Sametové revoluce bylo: „*Chceme svobodné volby!*“. Svobodné volby od té doby máme, ale výsledek za moc nestojí: parlament přijímá „bezzubé“ a komplikované zákony, v nichž se nevyznají ani právníci, natož ti, co by měli podle nich konat. Výsledkem je enormní nárůst byrokracie a nepředvidatelnost rozsudků. Různé soudy posuzují stejné kauzy často zcela rozdílně a soudní řízení se neúměrně protahují. Jednou z příčin tohoto stavu může být volební systém pro volbu do Poslanecké sněhovny. Ten je podle prezidenta Zemana „podvodem na voliče“. Programy stran jsou vytvořeny marketingovým způsobem⁹ a jména poslanců jim zpravidla nic neříkají. Zpravidla jsou proto voleni poslanci na prvních několika místech kandidátní listiny. Určitou „revolucí“ ve volbách učinil internet: tam se mohou lidé dohodnout, koho budou volit. Při minulých volbách to už nějak zafungovalo.

5 Kam spějeme?

Podle ústavy je Česká republika demokratickým právním státem. Oproti stavu před revolucí¹⁰ máme svobodu cestování a (s určitými výhradami) i svobodu projevu. Ta je omezena jednak zákony proti „*extrémismu*“, jednak tzv. „*politickou korektností*“. Média jsou často pod tlakem vlivných magnátů a zahraničních desinformací šířených internetem (*fakenews*).

V posledních letech zažíváme jakousi krizi demokracie v postkomunistických zemích ale i jinde ve světě. Změny klimatu vyhánějí lidi ze zemí, kde se nemohou uživit a kde zpravidla probíhají ozbrojené konflikty. Tomuto exodu se asi zabránit nedá, bude se zřejmě nadále stupňovat.

Na druhé straně jsou tu nové technologie, které mají nahradit liskou práci. Co pak budou lidé ve volném čase dělat? Sedět u počítače, luštit křížovky a pít pivo?

V Davli-Sloupě, 10.12.2019

Jan Matys

⁷ Viz Emil Svoboda, *Demokracie volby*, Praha 1920

⁸ Který je současně předsedou vlády

⁹ Obsahují to, co si podle marketingového průzkumu voliči přejí

¹⁰ Za Husákovy „normalizace“ po invazi vojsk v srpnu 1968; „Zlatá šedesátá léta“ mnozí obdivují.